

Двічі назва Дніпра використовується у структурі порівняння: *Один лиш час і має совість: / тече й тече, немов Дніпро* [5 (1, кн. 1: 190)]; *а ти зі страху вирвався, мов зі шкури, / як синій птах, обпатраний чеканням, / вже до Дніпра скеровує крило* [5 (1, кн. 2: 173-174)].

Прикметник дніпровий ужито 8 разів, його синонім Славутовий (від поетичної назви Дніпра Славутич) – двічі (у варіантах вірша «Ще вруняться горді Славутові кручі...»). Характерною є сполучуваність обох цих відтопонімних прикметників з іменником *кручі* – *О краще з круч, аніж тебе я / згублю. З дніпрових краще круч* [5 (3, кн. 1: 51)]; у варіанті чорнового автографа вірша «Передсвітання»: *І здіймися опукою / Над Дніпровою кручею* [5 (1, кн. 2: 250)]; *Ще вруняться кручі дніпрові могуті, / ще річки синіє збурунена гладь* [5 (3, кн. 1: 223)]. Така сполучуваність не випадкова: вона перегукується з лексикою Шевченкового «Заповіту», де згадуються як компоненти ландшафту України *лани широкополі, і Дніпро, і кручі*. Крім того, прикметник дніпровий вживається у сполученні з іменниками тематичної групи «рчка» *хвилі, вода, сага, пороги: <...> зареготала, розганяючи дніпрові хвилі, / поганська Ярилова голова* [5 (1, кн. 1: 105)]; *край, де ліг жагою / таємних прагнень невідь-світ, / міцний, як кремій, як граніт / понад Дніпровою сагою, / занурений сторч головою* [5 (3, кн. 2: 145)]; *Дніпрові ширили пороги за байдаками – без числа* [5 (3, кн. 2: 144)] та ін.

Таким чином, другий за частотністю у Стусових художніх текстах топонім **Дніпро** виступає як багатофункціональна лексична одиниця, не лише вказуючи на місце дії чи зображуваний об'єкт, а й стаючи символом України, маркером українського топосу, репрезентантом топосу Києва. Крім того, топонім **Дніпро** як знак українського топосу може протиставлятися топосові заслання (представленому зокрема топонімами **Колима, Сибір, Магадан та Ухта**), а як репрезентант київського топосу – топосові Донбасу (репрезентанти останнього – **Донбас, донецький**).

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бондаренко Алла. Лінгвістичний аналіз циклу Василя Стуса «Трени М.Г.Чернишевського» // Дивослово – 2003.– №1. – С.24-27.
2. Давидова Ольга. Етнокультурний міфопростір як авантекст до творчості В. Стуса // Слово і час. – 2003. – №1.–С. 70-75.
3. Словник гідронімів України. – К.: Наукова думка, 1979.
4. Яструбецька Галина. Концепт «Україна» в поезотворчості Василя Стуса // Слово і час. – 2004. – №10. – С. 37-43.
5. Стус Василь. Твори у чотирьох томах шести книгах. – Львів: Просвіта, 1994–1997.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Алла Лупол – аспірант кафедри української мови Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, викладач Одеського міжнародного гуманітарного університету.

Наукові інтереси: топонімія.

КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕМАТИЧНЕ ПОЛЕ „КОХАННЯ” У РОМАНІ ЛОНГА „ДАФНІС І ХЛОЯ”

Інеса МАКАР (Львів, Україна)

У статті охарактеризовано концептуально-тематичне поле „Кохання” як один з пріоритетних складників загальної концептосфери давньогрецького роману Лонга „Діфніс і Хлоя” (II ст.н.е.). У межах концептуально-тематичного поля „Кохання” виділено чотири концептуально-тематичні групи: 1) духовні вияви кохання, 2) краса як вияв кохання, 3) шлюб та 4) тілесні вияви кохання. Проаналізовано домінуючу лексику любовної семантики, яка належить до різних частин мови і є визначальною для розуміння ідіостилу Лонга.

In the article conceptually thematic field „Love” is described as one of priority constituents of general sphere of concepts in the ancient greek novel „Daphnis and Chloe” written by Longus (II century A.D.). Within the limits of conceptually thematic field „Love” four conceptually thematic groups are selected: 1) spiritual displays of love, 2) beauty as display of love, 3) marriage and 4) corporal displays of love. The dominant vocabulary of love semantics which belong to different parts of language and is determining for understanding of Longus idiosstyle is analysed.

Концепт „кохання” об'єднує лексику, яка вербалізує складний і багатовимірний феномен психічного й емоційно-почуттєвого життя людини і є складним мисленнєвим конструктом людської свідомості в єдності його понятійного, образного та ціннісного компонентів. Лінгвістичні дослідження, присвячені вербалізації концепту „кохання”, спрямовані передусім на когнітивний та дискурсивний підходи у висвітленні цього питання.

Зацікавленість лінгвістів феноменом кохання можемо пояснити тим, що в сучасній лінгвокультурології значна увага приділяється концептам емоційного та етичного характеру взагалі (Н. Арутюнова, А. Вежбицька, В. Дем'янков, В. Карасик, Г. Огаркова та ін.). Проте в сучасних лінгвістичних дослідженнях знайшли відображення лише окремі аспекти висвітлення концепту „кохання”: аналіз концептуальних метафор кохання (Г. Лакофф, А. Шмельов), вивчення семантики дієслів „кохати-любити” (О. Корнілов, С. Мартінек), особливості представлення кохання в пареміях (Л. Вільмс), адресатна номінація в дискурсі кохання (С.Дж. Брюс, Дж.С. Пірсон), гендерні аспекти концепту „любов” (Е. Мінаєва) тощо.

Як зазначає Г. Огаркова, автор дисертаційного дослідження про вербалізацію концепту „кохання” в сучасній англійській мові, концепт „кохання” є цікавим об'єктом саме лінгвістичного дослідження, тому що культура кохання в європейському лінгвокультурному ареалі є передусім культурою вербальною, тісно пов'язаною зі словесним (літературним і повсякденним) вираженням [5: 1]. Дослідниця зробила цікаві спостереження про взаємозв'язок слова й емоції: „У мовленні про кохання діє закон мовленнєвого посилення емоцій: констатація емоцій посилює саму емоцію, а іноді навіть створює її” [5: 1].

Еротичні мотиви й еротична лексика, яка часто використовувалася у давньогрецькій літературі, постійно привертають увагу дослідників. Маємо на увазі дослідження польського автора Едмунда Поляшека „Філософський і літературний розвиток мотивів кохання в античному грецькому романі” (Краків, 2002), де він серед інших грецьких романів аналізує і роман Лонга „Дафніс і Хлоя” [7]. Зокрема, Е.Поляшек зазначає, що роман Лонга цілком відмінний від інших романів, які дійшли до нас, бо, по-перше, події відбуваються в іншому середовищі, ніж у романах Харитона, Ксенофонта з Ефесу, Ахілла Татія чи Геліодора; по-друге, кохання у Лонга, на думку дослідника, зображене з певною дитячою наївністю, хоч і охоплює цілий спектр високих почуттів [7: 93].

До тематики любові в античній літературі звертався і американський учений Девід Констан, який досліджував різні аспекти кохання у грецьких романах. Зокрема, у романі „Дафніс і Хлоя” Д. Констан описав вияви пристрасті і статевої зрілості героїв роману, а також навів думки різних дослідників, які торкалися цього питання [6: 79-90].

Концепт „кохання” тісно пов'язаний з внутрішнім світом людини як носія певної культури. В античності тема кохання була провідною. Кохання оспівувалося в елліністичній поезії (пор. Сапфо, fr.98.17D). Лонг, безсумнівно, був під впливом її творчості. Заслугою Лонга вважаємо те, що він показав найкращі вияви людської душі і найвищих почуттів, які притаманні людям нижчих соціальних верств – пастухів. Представники панівних верств – батьки Дафніса і Хлої – залишили своїх дітей, які також були плодом їхнього кохання, серед природи. На прикладі Дафніса і Хлої, молодих людей, вихованих у простих сім'ях, письменник зумів високо піднести їхні почуття, показав опіку бога Ерота та німф над закоханими.

Лонг зобразив любов як вищу силу природи, любов – поза добром і злом, вище добра і зла, як вищу свободу і пізнання світу у красі [3: 38]. Любов, зображена у романі „Дафніс і Хлоя”, не відділена від природи, це є те саме. Отже, любов – це „пізнання світу у красі”, а краса – безумовно може стати причиною любові.

До складу любовної лексики, пов'язаної з концептом кохання, у романі „Дафніс і Хлоя” належать не тільки лексеми ὁ ἔρως, ἡ ἀφροδίτη, ἡ ἐπιθυμία, τό θερπνόν, ἡ τέρψις, ἡ ἀπόλαυσις, ἡ ἡδονή, ἡ περιβολή, τό φίλημα, але й назви на позначення різних емоцій та почуттів, значна кількість яких пов'язана з коханням, як із приємними його виявами, так із сумом, печаллю, різноманітними стражданнями: ἡ ἐλπίς, ἡ λύπη, ἡ ὀργή, ἡ ἄσπ, τό ἔλεγχος, ἡ εὐθυμία, ἡ ἔκπληξις, ἡ εὐφροσύνη, τό θαῦμα.

У романі Лонга натрапляємо на чітко виражене змістове відхилення від загальноприйнятих норм грецького роману (зображення богів і представників панівних верств), – герої Лонга – пастухи. У той час як інші грецькі романи, що дійшли до наших днів у повному обсязі, демонструють добру обізнаність головних героїв про Ерота, Дафніс і Хлоя Лонга описані як зовсім наївні закохані, які поступово дізнаються про Ерота і його діяння. Розвиток цього пізнання лежить в основі роману Лонга. На користь цього усвідомлення

автор роману відмовляється від іншого розвитку подій, притаманного грецьким пригодницьким романам.

Особливе місце займає бог δ "Ερως (Ерот) у романі „Дафніс і Хлоя”. У жодному з античних грецьких романів не приділена така визначальна роль Ероту, як у романі Лонга. Божество часто згадується і в інших грецьких романістів (Харитона, Ксенофонта Ефеського, Ахілла Татія та Геліодора), але його діяння не мають такої символічної сили, як у романі „Дафніс і Хлоя”.

Лонг зробив Ерота символом сили самої природи. Він зображує його красивим юнаком, який є λευκὸς ὤσπερ γάλα καὶ ξανθὸς ὡς πῦρ, στίλπνός ὡς ἄρτι λελουμένος (2,4,1) – білий, наче молоко, і золотоволосий, як вогонь, блискучий, наче щойно викупався. Чудовий сад Філета перебуває під опікою Ерота. Філету пощастило побачити божественного хлопчика, який грався у його саду між квітами (це традиційне місцезнаходження цього божества – пор. Платон „Бенкет” 196 a-b). Ерот має силу панувати над людьми і богами. Колись він допоміг Філету у коханні до Амарилліди, тепер він „насе” Дафніса і Хлою: νῦν δὲ Δάφνιν ποιμαίνω καὶ Χλόην (2,5,4). Філет відкриває закоханим істину: "Ερωτι, ὦ παῖδες, κατέσπεισθε καὶ "Ερωτι ὑμῶν μέλει (2,6,2) – о діти, ви присвячені Ероту і Ерот піклується про вас. Оскільки роман Лонга розповідає про історію кохання юної пари (від зародження перших почуттів до одруження), то зрозуміло, чому ім'я Ерота у творі є одним з ключових.

Етапи набування досвіду у коханні головними героями роману вказують, на думку німецького вченого Теске, на сильний вплив на них сфери природи і сфери мистецтва (φύσις καὶ τέχνη). Тобто, на рівні еротичного розвитку φύσις означає прогресивний в рамках природи інстинкт, а τέχνη цього інстинкту виявляється у теоретичному (поради і настанови Філета) і практичному (урок кохання з Лікеніон) навчанні [9: 40]. Тільки взаємодія природи і мистецтва призводить, зрештою, до звершення бажаної мети закоханих (у свою шлюбну ніч вони зрозуміли, що все, що вони робили до того, – лише пастуші забавки).

Час розвитку сюжету у романі Лонга охоплює 16 років (розповідь починається віднайденням Дафніса і Хлої немовлятами (1,2) і закінчується згадкою про їх власних дітей (4,39,2). Події перших 15-ти років передаються у романі дуже стисло, проте історія та розвиток кохання між Дафнісом і Хлоєю, який тривав 1,5 роки, описано досить детально. В цьому зв'язку важливим є факт, що автор розподілив пори року на окремі книги роману. Особлива роль відведена осені, яка описується дещо детальніше, ніж інші пори року, тому що осінь – це пора зрілості. Лонг простежує основні етапи у відносинах між Дафнісом і Хлоєю, зіставляючи їх з порами року. У першу спільну осінь вони вперше чують ім'я Ерота (2,3 і далі), а друга осінь приносить їм першу шлюбну ніч (4,40).

В усіх чотирьох книгах роману розвивається з варіаціями та сама тема – кохання Дафніса і Хлої. „Це могло б стомлювати, – зауважує О.І.Білецький, – але не стомлює, бо кожна книга має властиве їй своєрідне офарблення” [1: 18]. У першій книзі вся увага зосереджена лише на закоханій парі – це сільська поема кохання, написана мовою вправної риторики. Побутовий елемент відсунений на задній план. Чудесне, фантастичне, міфологічне не виходить за межі сновидіння. Міфологія лише злегка орнаментує розповідь про закохану пару.

Концептуально-тематична група любовної лексики у романі прямо пов'язана з особливостями сюжету, адже твір Лонга називали „наукою про кохання”. О.І.Білецький вважає, що автор роману скористався елементами грецького любовного роману, очевидно, маючи перед собою ряд готових його зразків. „Змалювання поступового наростання і розвитку любовного потягу двох молодих істот, потягу, тісно пов'язаного з життям природи і на її тлі показаного; картини пастушого життя, підкреслено – простого і близького до природи, життя, що протікає на тлі то одної, то другої пори року, - ось у чому суть змісту повісті” [1: 12].

Концептуально-тематична група любовної лексики охоплює порівняно невелику кількість лексем, однак саме вони утворюють концептосферу „Кохання” у романі. У межах концептуально-тематичного поля (КТП) „Кохання” виділено такі смислові домінанти – ключові символи, як: τό φίλημα (поцілунок) – 36 фіксацій, ὁ ὑάμος (весілля) – 28 фіксацій, τό ἔργον („справа”, „діло”, – „фізична близькість”) – 26 фіксацій, ὁ ἔρως (кохання) – 25 фіксацій, τό κάλλος (краса) – 22 фіксації.

Як бачимо, це КТП вирізняється від інших, досліджених на іншому матеріалі. Наприклад, Е. Мінаєва, аналізуючи жіночу російську поезію кінця ХХ ст., виділила такі концептуальні ознаки кохання, як „сум”, „передчуття втрати”, „страждання”, „розлука”, „біль”, „сексуальність”, „чуттєвість” та деякі інші [4: 11-12].

Всі концепти КТП „Кохання” у романі Лонга „Дафніс і Хлоя” безумовно взаємопов’язані. Проте спробуємо їх об’єднати у певні КТГ за способом вияву почуттів: *духовні вияви кохання, краса як вияв кохання, шлюб та тілесні вияви кохання.*

КТГ „Духовні вияви кохання” охоплює лексеми на позначення внутрішніх переживань і почуттів закоханих. Це лексеми, які належать до різних частин мови: $\acute{\omicron}$ $\xi\rho\omega\varsigma$ (кохання), $\acute{\epsilon}\rho\tilde{\omega}$ (кохати), $\acute{\epsilon}\rho\omega\tau\acute{\iota}\kappa\acute{\omicron}\varsigma$ (любобний), $\acute{\epsilon}\rho\omega\tau\acute{\iota}\kappa\tilde{\omega}\varsigma$ (закохано), а також словосполучення $\acute{\epsilon}\rho\omega\tau\omicron\varsigma$ $\acute{\epsilon}\mu\pi\tilde{\upsilon}\rho\epsilon\upsilon\mu\alpha$ (полум’я кохання), $\acute{\epsilon}\rho\omega\tau\omicron\varsigma$ $\pi\acute{\iota}\kappa\rho\acute{\omicron}\nu$ (гіркота кохання), $\nu\acute{\omicron}\sigma\omicron\varsigma$ $\kappa\alpha\iota\nu\acute{\eta}$ (невідомі хвороба), $\acute{\epsilon}\rho\omega\varsigma$ $\acute{\alpha}\eta\tau\tau\eta\tau\omicron\nu$ (невгамовне почуття).

Дафніс і Хлоя, кохаючи один одного, зазнають і почуття страждання. Вони глибоко переживають це почуття, знають, що страждання для закоханих – почуття природне і типове. Після розмови з Філетом вони узагальнюють: $\text{\textit{Ἀλγοῦσιν οἱ ἐρῶντες, καὶ ἡμεῖς· τροφῆς ἀμελοῦσιν· ἴν’ ἡμελῆκαμεν· καθεύδειν οὐ δύνανται, τοῦτο μὲν καὶ νῦν πάσχομεν καὶ ἡμεῖς· κάεσθαι δοκοῦσι, καὶ παρ’ ἡμῖν τὸ πῦρ· ἐπιθυμοῦσιν ἀλλήλους ὄρᾱν· διὰ τοῦτο θάττον εὐχόμεθα γενέσθαι τὴν ἡμέραν}}$ (2,8,2) – *страждають закохані, – і ми [так само]; не дбають про їжу, – і ми не турбуємося; не можуть спати, – від цього зараз і ми мучимося; здається їм, що палають, – і всередині нас є вогонь; сильно бажать бачити один одного, – через це і ми молимося, щоб якнайшвидше настав день.* Порівнявши усі ці вияви кохання, вони прийшли до висновку: $\text{\textit{σχεδὸν τοῦτό ἐστιν ὁ ἔρως, καὶ ἐρῶμεν ἀλλήλων οὐκ εἰδότες}}$ (2,8,3) – *мабуть, це і є кохання, і ми кохаємо один одного, не знаючи цього.* Лонг, змальовуючи кохання як комплекс почуттів, використовує досить вдало художній засіб паралелізму. Бажання бачити одне одного підсилене іномовленням і досягає апогею: „молимося, щоб якнайшвидше настав день”.

Любовний статус роману „Дафніс і Хлоя” уможливив виділення у КТГ „Духовні вияви кохання” низки *epitētiv* любовної семантики. Особливою продуктивністю відзначається епітет $\acute{\epsilon}\rho\omega\tau\acute{\iota}\kappa\acute{\omicron}\varsigma$ (любобний, закоханий). У тексті роману натрапляємо на словосполучення *любобні сни* ($\acute{\epsilon}\rho\omega\tau\acute{\iota}\kappa\acute{\alpha}$ $\acute{\omicron}\nu\epsilon\acute{\iota}\rho\alpha\tau\alpha$ (2,10,1), *любобне слово* ($\acute{\epsilon}\rho\omega\tau\acute{\iota}\kappa\acute{\omicron}\varsigma$ $\lambda\acute{\omicron}\gamma\omicron\varsigma$ (4,13,1), *любобний дарунок* ($\delta\tilde{\omega}\rho\omicron\nu$ $\acute{\epsilon}\rho\omega\tau\acute{\iota}\kappa\acute{\omicron}\nu$ (3,4,3), *любобна суперечка чи змагання* ($\acute{\epsilon}\rho\omega\tau\acute{\iota}\kappa\acute{\eta}$ $\acute{\epsilon}\rho\iota\varsigma$ (2,39,1), *любобне виховання або навчання* ($\acute{\epsilon}\rho\omega\tau\acute{\iota}\kappa\acute{\eta}$ $\pi\alpha\iota\delta\alpha\gamma\omega\gamma\acute{\iota}\alpha$ (3,19,1), *любобна насолода* ($\acute{\epsilon}\rho\omega\tau\acute{\iota}\kappa\acute{\eta}$ $\acute{\alpha}\pi\acute{\omicron}\lambda\alpha\upsilon\sigma\iota\varsigma$ (2,11,3), *любобне страждання* ($\acute{\epsilon}\rho\omega\tau\acute{\iota}\kappa\acute{\eta}$ $\lambda\acute{\upsilon}\pi\eta$ (1,22,3).

Серед дієслів на позначення внутрішнього стану кохання у тексті роману фіксуємо синонімічний ряд – $\acute{\alpha}\gamma\alpha\pi\tilde{\omega}$, $\acute{\epsilon}\rho\tilde{\omega}$, $\sigma\acute{\tau}\acute{\epsilon}\rho\upsilon\omega$, $\phi\acute{\iota}\lambda\tilde{\omega}$, що мають семантику „любити” і $\acute{\omicron}\rho\upsilon\tilde{\omega}$ (палати пристрастю). Кожне дієслово відрізняється від іншого відтінком значення (від звичайного – „любити” до вияву сильного почуття „палати пристрастю”). Домінантами є дієслова $\phi\acute{\iota}\lambda\tilde{\omega}$ – любити, цілувати (62), яке знаходиться на шостій позиції з-поміж тридцяти найчастотніших дієслівних лексем у любовному романі Лонга „Дафніс і Хлоя”, і $\acute{\epsilon}\rho\tilde{\omega}$ – кохати (22), яке знаходиться на двадцять третій позиції.

Промова закоханого в Дафніса Гнафона особливо рясніє любовною лексикою і любовними метафоричними висловленнями. Наприклад, вислів $\text{\textit{Ἐγὼ δὲ σῶματος μὲν ἐρῶ δούλου, κάλλους δὲ ἐλευθέρου}}$ (4,17,4) – *я кохаю тіло раба, але красу вільного* є антитезою, в якій використано антоніми $\acute{\omicron}$ $\delta\omicron\tilde{\upsilon}\lambda\omicron\varsigma$ „раб” і $\acute{\epsilon}\lambda\epsilon\upsilon\theta\epsilon\rho\omicron\varsigma$ „вільний” і $\tau\acute{\omicron}$ $\sigma\tilde{\omega}\mu\alpha$ „тіло” (тілесне) і $\tau\acute{\omicron}$ $\kappa\acute{\alpha}\lambda\lambda\omicron\varsigma$ „краса” (духовне).

В еротичному пасторальному романі Лонга „Дафніс і Хлоя” на першому місці поставлено „душевну красу” закоханих, оспівано кохання як „найкрасивіше і найвище почуття”. У змалюванні кохання, як показує аналіз КТП „Кохання”, переважають „Духовні вияви кохання”, які урівнюють пастуха і пастушку і бога кохання Ерота. З лексемами цієї концептуальної групи пов’язана велика кількість образних засобів.

Краса – невід’ємний атрибут і важливий концепт КТП „Кохання”. За визначенням С. Мережковського, Лонг у романі „Дафніс і Хлоя” показав „пізнання світу через красу” [3: 38]. Отже, наступною концептуальною групою КТП „Кохання” є **КТГ „Краса як вияв кохання”**. Краса для еллінів – це особлива універсальна категорія, яка уособлювала не лише

„красу природи”, але й красу богів і людини і особливо тілесну красу, відображену в мистецтві – мармурі, живописі та художньому слові.

У романі Лонга красу передають лексеми різних частин мови. Серед *іменників* – τό κάλλος (краса), що є домінантою (22 слововживання), та ряд соматичної лексики у поєднанні з епітетами на позначення краси. З красою у романі Лонга „Дафніс і Хлоя” пов’язані синонімічні *епітети* ώραῖος (квітучий, гарний), καλός (гарний), ἀγαθός (гарний, хороший), γλαφυρός (витончений), εὐμορφος (красивий, прекрасний), εὐτρεπής (славний, красивий), θαυμάσιος (надзвичайний, чудовий), πάγκαλος (дуже гарний, прекрасний). Естетичні епітети відображають реакцію автора на вияв усього красивого, близького до ідеалу. Серед них особливою частотністю вживання виділяється прикметник **καλός** (49 фіксацій).

Письменник, який створив витончений еротичний роман, звичайно звертає увагу на красу не тільки героїв, але і всього того, що їх оточує, – красу рослинного і тваринного світу. Тому можна з упевненістю сказати, що таке, на перший погляд, навіть дещо надмірне вживання слова **καλός** – не випадкове. Тут можна провести паралель з Гомером, з його захопленням світом, що відзначає дослідник С.П.Маркіш [2: 126].

У романі Лонга ми виокремили окрему **КТГ „Шлюб”**, яка разом з трьома іншими і творить **КТП „Кохання”**. Фіксуємо ряд іменних і дієслівних лексем з еротичною семантикою, пов’язані зі шлюбом: **ὁ γάμος** (шлюб, весілля), **γαμῶ** (одружуватися), **ὁ γαμβρός** (зять), **ἡ νύμφη** (наречена), **ὁ νυμφίος** (жених), **ὁ μνηστήρ** (жених), **μνηστεύω**, **μνῶμαι** (свататися), **μοιχεύω** (порушувати подружню вірність, зраджувати), **προδίδωμι** (зраджувати), **ὁ ὑμέναιος** (гіменей, весільна пісня).

Лексема **ὁ γάμος** (шлюб, весілля) є ключовою в сюжетній лінії роману. До речі, дана лексема є домінантною і в інших грецьких романах I-III ст., які дійшли до наших днів повністю, зокрема Харитона, Ксенофонта Ефеського, Ахілла Татія і Геліодора. Події, які розгортаються у романі Лонга (від зародження перших почуттів Дафніса і Хлої), завершуються весіллям закоханої пари. Поєднання Дафніса і Хлої у шлюбі становить завершення і кульмінацію роману Лонга.

Особливо показовою у **КТП „Кохання”**, на нашу думку, є **КТГ „Тілесні вияви кохання”**. Наголос на фізичності, природності почуття кохання простежується у розвитку: Хлоя закохалася у Дафніса після того, як побачила його голим, коли він купався у річці, а Дафніс закохався у Хлою після того, як вона його поцілувала. З самого початку любовної історії, зображеної Лонгом, тілесне сприйняття кохання показане у поєднанні з духовним: *ἔχαIRON ἰδόντες, ἔλυτοῦντο ἀπαλλαγέντες, ἤθελόν τι, ἠγνόουν ὅ τι θέλουσι* (1,22,4) – [Дафніс і Хлоя] *раділи, бачачи одне одного, сумували, коли розлучалися, бажали чогось, але не знали, чого саме хочуть*. В цьому художньому описі бачимо деяке відхилення від загальноприйнятої схеми зображення „кохання з першого погляду”, адже тут на першому місці стоїть тілесне сприйняття краси, в чому виявляється відмінність Лонга від інших грецьких романістів. Вислів *τοῦτο μόνον ἤδεσαν ὅτι τὸν μὲν φίλημα, τὴν δὲ λουτρὸν ἀπῶλεσεν* (1,22,4) – *тільки одне вони усвідомлювали, що його [Дафніса] згубив поцілунок, а її [Хлою] – купіль*, побудований на персоніфікації, підкреслює неабияку майстерність автора.

Хоча фізичні симптоми кохання ще раніше до Лонга були описані (напр., у Сапфо) і пікантне еротичне зображення у грецькій літературі не нове, все одно тематика сексуальності (від її першого пробудження до тілесного втілення у любовному акті), як вважає німецький дослідник роману Лонга Д.Теске, є новим [9: 45]. Передумовою до такого зображення є постійне перебування закоханої пари разом, щоденне спілкування одне з одним за спільним пастушим заняттям.

Тілесний вияв кохання, зовнішнє втілення почуттів і емоцій характеризують іменні, прикметникові та дієслівні лексеми: **τὸ φίλημα** (поцілунок), **φιλῶ** (цілувати), **καταφιλῶ** (ніжно пестити, цілувати), **ἡ περιβολή** (обійми), **περιβάλλω** (обніматися), **περιπλέκω** (обіймати), **ἐπαλλάττω** (переплітати (руки), **προσστερνίζομαι** (притискатися до грудей), **τὸ ἔργον** (діло, справа, - „тілесні любовні діяння”), **συγκαθεύδω** (разом спати), **συγκοιμῶμαι** (разом лежати, розділяти ложе), **συγκατακλίνομαι** (разом лягати), **μαλθάσσω** (підлещуватися), **λαγνεύω** (піддаватися розпусті).

Лексема **τό φίλημα** (поцілунок) вжита у романі Лонга 36 разів. Це один з найпоширеніших тілесних виявів кохання у тексті роману. Саме поцілунок Хлої став причиною закоханості Дафніса, згодом поцілунки стали невід'ємним атрибутом у висловленні почуттів закоханої пари.

Зображує письменник і поцілунок як нагороду: Хлоя подякувала Дафнісу за легенду про німфу Ехо, обдарувавши його поцілунками: τὸν Δάφνιν οὐ δέκα μόνον φίλήματα ἀλλὰ πάνυ πολλὰ κατεφίλησεν ἡ Χλόη (3,23,5) – *Хлоя не те, що десятьма поцілунками, але й набагато більше Дафніса цілувала.*

Письменник використовує лексему **τό φίλημα** (поцілунок) у зіставленнях та порівняннях з різними образами, як позитивними, так і негативними. Зокрема, Лонг порівнює поцілунок з молодим медом і разом з тим говорить, що він „гризе серце” і „зводить з глузду”: δάκνει τὸ φίλημα τὴν καρδίαν καὶ ὥσπερ νέον μέλι μαίνεσθαι ποιεῖ (1,25,2) – *поцілунок гризе серце і, наче молодий мед, зводить з глузду* (1,25,2). Особливо вдало порівнює письменник поцілунок з яблуком: ἔλαβε γὰρ κρείττον καὶ χρυσοῦ μῆλον φίλημα (3,34,3) – *одержав поцілунок кращий за золоте яблуко* (3,34,3). Оригінальність виявляє порівняння поцілунка із жалом бджоли (τὸ δὲ φίλημα κέντρον μελίττης πικρότερον (1,18,1) – *поцілунок пекучіший від жала бджоли* (1,18,1).

Зафіксовано у тексті роману декілька дієслівних метафор з компонентом **τό φίλημα** (поцілунок): τοῦτο μόνον ἤδεσαν, ὅτι τὸν μὲν φίλημα ἀπώλεσεν (1,22,4) – *тільки одне вони знали, що його згубив поцілунок; ἀλλὰ φιλήσαι δέδοικα· δάκνει τὸ φίλημα τὴν καρδίαν* (1,25,2) – *але боюся цілувати, бо поцілунок гризе серце.*

Є у тексті роману епізод, пов'язаний з поцілунком, який символізує поведінку закоханих. Він пройшов крізь час і залишив відбиток не в одному творі любовного характеру. Це розповіді про те, що закохані дотримуються певних ритуалів: Хлоя підносить Дафнісу чашу з вином, перед тим, вмочивши в нього свої губи; Дафніс, прощаючись, цілує по черзі всіх і не забуває, що Хлою треба поцілувати останньою, щоб від неї поцілунок залишився на його губах: Ὁ δὲ ἀπήει, φίλησας αὐτοὺς προτέρους Χλόης, ἵνα τὸ ἐκείνης φίλημα καθαρὸν μείνη (3,11,3) – *[Дафніс] пішов, поцілувавши спочатку їх [батьків Хлої] перед Хлоєю, щоб поцілунок для неї залишився чистим.*

Увиразнює значення лексеми **τό φίλημα** поєднання з означеннями, зокрема тими, що позначають колір. Кольори, як слушно зауважують дослідники, в межах ідіостилю митців можуть зазнавати модифікацій – символічного та метафоричного переосмислення, внаслідок чого загальні колірні значення прикметників збагачуються додатковими „неколірними” компонентами. Так, наприклад, прикметник λευκός у сполученні з іменником φίλημα актуалізує потенційну сему „чистий” (тобто „безгрішний”). Описуючи господареві красу Дафніса, Гнафон ставить риторичне запитання: τίς ἐκείθεν οὐκ ἂν εὔξαιτο λαβεῖν ἐραστής λευκὰ φίλήματα; (4,17,6) – *який же ж закоханий не мріяв би отримати чисті поцілунки?*

Лонг наділяє поцілунок (**τό φίλημα**) кількома епітетами, які містять конотацію „солодкості”: γλυκύς (солодкий), коли Дафніс говорить, що *вуста Хлої солодші від меду* – στόμα κηρίων γλυκύτερον (1,18,1); μελιτώδης (= τὸ μέλι ‘мед’ + εἶδομαι ‘бути подібним, схожим’, тобто *медовий*). Саме таким видається Дафнісу і поцілунок Хлої: φίλημα ἐφίλησε μελιτώδες (2,18,1) – *поцілувала медовим поцілунком.*

У сполученні з іменником **τό φίλημα** епітет συνεχής передає значення великої (точніше, незмірно великої) кількості: συνεχῆ μὲν οὖν τὰ φίλήματα (4,6,3) – *тож нескінченними [були] поцілунки.* Перші поцілунки закоханих „були боязкими”, а обійми „похмурими”, – пише письменник: τὰ φίλήματα δειλὰ ἦν καὶ αἱ περιβολαὶ σκυθρωπαί, καθάπερ ἤδη παρόντα τὸν δεσπότην φοβουμένων (4,6,3) – *поцілунки були боязкими і обійми похмурими, наче вже [Дафніс і Хлоя] боялися присутності господаря.*

Значення „отримувати насолоду від поцілунку” засвідчуємо у висловленнях „насолада від поцілунку”: γευσάμενοι τῆς ἐν φίληματι τέρψεως ἀπλήστως ἐνεφοροῦντο τῆς ἡδονῆς (2,11,1) – *куштуючи насолоду від поцілунку, ненаситно зажадали розкоші; ἦν δὲ αὐτοῖς καὶ φίλημάτων ἀπόλαυσις συνεχῆς καὶ λόγων ὁμιλία терπνὴ (3,10,3) – була для них безперервна насолода від поцілунків і солодка бесіда зі слів.* Як бачимо, в одному реченні Лонг використовує дві метафори підряд.

На позначення „обійми” у романі Лонга вживається лексема **αἱ περιβολαὶ** (14 фіксацій). Зокрема, її фіксуємо у метафоричному висловленні **αἱ περιβολαὶ σκυθρωπαὶ** (4,6,3) – *сумні (похмурі) обійми*.

На позначення процесу обнімання вживаються у тексті роману два дієслова: **περιβάλλω** та **περιτλέκω**.

До любовної лексики відносимо також іменник **τὸ ἔργον** „справа, діло”, що означає „любовні діяння”. У сполученні з цим іменником прикметник **γλυκός** набуває метафоричного відтінку значення: **γλυκὴ** τι, **ὡς ἔοικεν, ἐστὶ τὸ ἔργον** (3,14,3) – *ця справа, як видається, є солодкою*. „Тілесний вияв кохання” Лонг наділяє означенням, вираженим складним прикметником **θεόπεμπτος** (= **ὁ θεός** ‘бог’+ **πεμπτός** ‘післаний’) – *післаний богом*, тобто підкреслює, що зв’язок, якщо він освячений богом Еротом, є духовним, а не лише тілесним.

Образний (метафоричний) вислів **τὸ μόνον φάρμακον** (єдиний лік), вжитий у переносному значенні, так само використовується замість поняття „тілесне кохання”: **ἴνα δὴ γένηται τὸ μόνον ἔρωτα παῦον φάρμακον** (3,14,2) – *бо це єдиний лік, що вгамує кохання*. Ці вирази можна трактувати як своєрідні письменникові евфемізми.

Щодо власне еротичних понять, то слід зазначити, що Лонг не вжив у своєму романі жодної спеціальної лексеми, яка б мала конкретне значення „тілесне любовне діяння”, він евфемізує його, замінюючи багатьма описовими конструкціями, щоб надати більшої чистоти і невинності почуттям закоханих Дафніса і Хлої. Наприклад, автор використовує вислів „щось більше (краще) від поцілунків та обіймів” (τι **περιττότερόν**) замість „статеве кохання”: **ἐξεκάντο πρὸς τὰ ἀκούσματα καὶ ἐτήκοντο πρὸς τὰ θεάματα καὶ ἐζήτουν καὶ αὐτοὶ **περιττότερόν τι** φίληματος καὶ περιβολῆς** (3,13,3) – *[Дафніс і Хлоя] розпалювались від почутого і не знаходили собі місця від побаченого, і шукали вони чогось більшого від поцілунків і обіймів*.

У КТГ „Тілесні вияви кохання” ми не знаходимо пейоративної лексики, якою іноді бувають перенасичені тексти сучасних еротичних романів. Письменник замінює окремі тілесні вияви кохання описовими зворотами, використовує лексику, яка зображує „чистоту” почуттів закоханих (φίλημα **λευκόν** „чистий поцілунок”, φίλημα **μελιτώδες** „медовий поцілунок”, **περιττότερόν τι** φίληματος καὶ περιβολῆς „щось більше за поцілунки та обійми”).

Отже, концептосфера „Кохання” у романі Лонга „Дафніс і Хлоя” складається з чотирьох КТГ („Духовні вияви кохання”, „Тілесні вияви кохання”, „Краса як вияв кохання”, „Шлюб”), які зумовлені особливістю жанру та ідіостилю письменника. Еротична лексика належить до семантичних домінант у романі Лонга, часто бере участь у творенні художніх засобів (епітетів, порівнянь, метафор). Ключовими словами образних засобів є лексика на позначення еротичних понять є **ὁ ἔρως** (кохання), **ὁ Ἔρως** (Ерот, бог кохання), **τὸ φίλημα** (поцілунок), **αἱ περιβολαὶ** (обійми), **ὁ γάμος** (шлюб, весілля) та ін. Крім епітета **ἐρωτικός** (любовний, закоханий), любовну тематику доповнюють і інші епітети, які так чи інакше пов’язані з душевними почуттями та тілесними відчуттями героїв роману: **φίλος** (любий, милий), **γυμνός** (голий), **καλός** (красивий). Завдяки такому чистому і світлому зображенню людських почуттів, яким підвладні і боги, і люди, царі і пастухи, роман Лонга став шедевром світової класики.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Білецький О.І. До історії „Дафніса і Хлої” // Лонг. – Харків: Державне літературне видавництво, 1936. – С. 5-22.
2. Маркиш С.П. Гомэр и его поэмы. – М., 1962.
3. Мережковский Д. Дафнисъ и Хлоя. Повесть Лонгуса. – С.-Петербургъ: Изд-ніе М.В.Пирожкова, 1904. – 164 с.
4. Мінаєва Е.В. Гендерна концептологія: мовна репрезентація концептів „дім” і „любов” у жіночій поезії: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – Сімферополь, 2007. – 23 с.
5. Огаркова Г.А. Вербалізація концепту „кохання” в сучасній англійській мові: когнітивний та дискурсивний аспекти: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – К., 2005. – 20 с.
6. Konstan D. Sexual Symmetry. Love in the Ancient Novel and Related Genres. – Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1994. – 270 p.
7. Polaszek E. Filozoficzna i Literacka geneza motywu miłości w antycznym romansie greckim. – Kraków: Wydawnictwo PROMO, 2002. – 168 s.
8. Schönberger O. Longos. Hirtengeschichten von Daphnis und Chloe. Griechisch und deutsch.–Berlin: Akademie-Verlag, 1973.–215 s.
9. Teske Dörte. Der Roman des Longos als Werk der Kunst. – Aschendorff Münster, 1991. – 135 s.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Інеса Макап – аспірантка кафедри класичної філології Львівського національного університету ім. І.Франка.
Наукові інтереси: лінгвостилістика давньогрецької мови.